

Intervju med dr. William C. Stokoe ved Gallaudet College i januar 1976

AV PSYKOLOG JON MAGNE TELLEVIK, VIKHOV SKOLE.

Prof. William C. Stokoe jr. er direktør ved språkforskningslaboratoriet ved Gallaudet College i Washington D. C. Han er i dag en av verdens mest kjente tegnspråkforskere og sist vår besøkte han også de skandinaviske land. Hans mening om tegnspråk og opplæring av døve har også skapt debatt i Norge, og det var derfor naturlig å intervjue prof. Stokoe under mitt besøk i U.S.A. i vinter.

— Det er mange som ikke er enig i din måte å se på tegnspråk på. Mange mener at du ikke er enig i at tegnspråket skal være så mye som mulig en kopi av det talte språk, og at du finner det mest riktig at tegnspråket naturlig er forskjellig fra verbalspråket?

— Min mening er at de sosiale effektene av språkforandringer har årsak i en lang rekke forhold. Tegnspråket og verbalspråket er forskjellig i natur, og de må være forskjellige, og den beste tilnærming er å erkjenne at de er forskjellige. De fleste døve bruker et naturlig tegnspråk for å kommunisere seg imellom, men det vil være best å bruke verbalspråket eller morsmålet i landet for lesing og skriving.

— Vil du da si at tegnspråket er forskjellig i natur fra verbalspråket fordi en må benytte en ulik måte å uttrykke seg på?

— Jeg tror det må være så mye forskjell mellom ulike språk som det er mellom syn og hørsel, eller mellom tale og det å bevege armer og ansikt. Når du f. eks. refererer til en person verbalspråklig må du bruke et fonologisk system. I engelsk bruker vi I for en person som er subjekt og **me** hvis personen er objekt. På engelsk sier vi «you do this or that», eller «do this to you.» Det er det samme **you**. Slike ting er endel av verbalspråket og må være det, men i tegnspråket er det svært lett å referere til seg selv ved å peke innover mot seg selv, og å referere til en annen person ved å peke eller bare ved å se på ham. Videre vil det være lett når du uttrykker verbal handling i tegn og la

handlingen gå fra eller mot den person en kommuniserer med, «I give you and you give me.» Tegnene går i motsatt retning. Noe likt som dette kan ikke gjøres med verbalspråket. Tegnspråket har sin naturlige egenart likeså vel som verbalspråket har sin naturlige eller kanskje heller sin utviklede egenart. Jeg tror ikke at en perfekt sammenslåing av disse to språkene kan gjøres.

— Vil du da hevde at et tegnspråk slik som Harry Bornsteins Signed English ikke vil ha muligheter til å bli noe godt språk. Vil du også si at dette språket kan komme til å ødelegge det amerikanske tegnspråket (ASL)?

— Jeg vil ikke gå så langt som å si det, fordi ingen kan ødelegge et språk hvis en ikke også ødelegger folket. Hvis folket ønsker å fortsette med å bruke et språk vil de gjøre det dersom ikke svært sterke forholdsregler blir tatt. Jeg vet også at det språk som Harry Bornstein arbeider med er mulig og at det fungerer. Det fungerer som et kommunikasjonsmiddel mellom lærer og elev og mellom foreldre og barn. Det spørsmål som ikke er reist er imidlertid om dette språket forbedrer deres engelske ferdigheter. J. Fant fra universitetet i Cambridge har studert et lignende språk, ikke Signed English, men Padgin-Gormans språk. Hun skriver i sine studier at i de skolene som bruker dette språket kommuniserer barna med hverandre og med lærerne, men spørsmålet om deres engelsk har blitt noe bedre ved hjelp av dette er enda ikke besvart. Jeg tror det virkelige problem ligger her. Kombinasjonen av et konstruert tegnspråk og talt språk vil alltid være mangelfull.

Som jeg sa tidligere så fungerer et talt språk på en måte og tegnspråk på en annen måte. Når du prøver å la tegnspråket uttrykke tale vil resultatet noen ganger bli dårlig. Hvis det f. eks. er nødvendig å sette flere stavelser sammen vil dette skje. Når jeg sier «going» legger svært mye trykk på **go** og **ing**-delen høres nesten ikke, men folk som hører normalt hører det allikevel. Men når du sier «going» med Signed English vil **go** være ett tegn og **-ing** et annet tegn. Det er som å si **go-ing** på engelsk. Jeg har her et eksempel på en annen setning: «Hadn't been seeing him.» I denne setningen vil det være naturlig å legge trykket på **see**. I en av de nye variantene av tegnspråket vil du få et tegn for **have**, et tegn for **fortid**, et tegn for **not**, et tegn for **be**, et tegn for **en-** endelsen av **be**, et tegn for **see**, et tegn for **-ing**-endelsen av «seeing» og ett for **him**. Hvis nå hvert tegn skulle være likestillet med en trykkstavelse i tale vil vi måtte uttale dette noenlunde som følger: **Ha-d-n't be-en see-ing him**. For meg er dette ikke naturlig engelsk.

— Mange vil også hevde at tegnspråket i sin natur er mer konkret og at det derfor ikke vil gi de døve de muligheter som et verbalspråk ville kunne gi, eller for å si det på en annen måte, det kan ikke bli så abstrakt som et verbalspråk kan være. Det hevdes at en ikke kan gi den døve personen de samme mulighetene for utvikling som en hørende person?

— For det første tror jeg ikke at det talte språk er mer abstrakt eller at tegnspråket er mer konkret. Faktisk bruker jeg heller ikke begrepet verbalspråk selv, fordi hvis det er et språk i mitt tenkningssystem er det et verbalt språk, er det verbalt så er det også et språk. American Sign Language (ASL) er derfor like verbalt som engelsk. Derfor bruker jeg begrepet «vokalt» eller «talt» når jeg ønsker å skille tale fra tegnspråket. Når det gjelder det konkrete og det abstrakte så er dette i virkeligheten ikke bygd inn i språket. Det er heller et spørsmål om erfaring, det utviklingstrinn og den kognitive evne som individet har. Folk som bruker engelsk kan være svært dårlig til å løse matematiske abstraksjoner, sosiologiske abstraksjoner eller fysiske abstraksjoner, eller de kan være svært gode til å gjøre dette. Det har ingen ting å gjøre med språket i seg selv, men heller med hva de har blitt lært til å bruke i en abstrakt tenkemåte. Noe av de studentene ved Gallaudet College som kanskje ikke er så svært gode i engelsk, er på den annen side svært gode matematikere, dataprogrammerere osv. De kan tenke matematisk abstrakt med større presisjon og evne enn de fleste gjennomsnittlige hørende studenter i college. Det at de benytter tegnspråket har ikke hindret utviklingen av evnen til å tenke abstrakt. Spørsmålet om abstrakt og konkret har med urette blitt blandet inn i debatten omkring tegnspråket.

— Vil det da si at tegnspråket ikke vil være underlegen overfor det talte språket når det gjelder disse forhold?

— Jeg vil reservere meg på dette punktet. Når det gjelder de abstraksjoner som folk trenger for det daglige liv så synes de døde at tegnspråket mestrer det svært godt, men når det gjelder abstraksjoner i moderne fysikk, teknologi, matematikk og elektronikk vil det være nødvendig å ta i bruk et språk som nettopp er utviklet for dette bruk. Folk fra Asia og Afrika som snakker asiatiske og afrikanske språk tar vanligvis i bruk engelsk, russisk eller fransk for å kunne lære vitenskaplige tema nettopp fordi de språkene de bruker ikke er tilstrekkelig utviklet for disse formål.

— Du vil altså si at en person som bruker tegnspråk eller tegn vil ha de samme muligheter for abstrakt tenkning som en hørende person. Vil du også si at det vil være forskjeller i deres måte å tenke på, vil de tenke i andre dimensjoner enn hørende personer vil gjøre?

— Det er lengere enn jeg ønsker å gå, og jeg er ikke sikker på om jeg er i stand til å si noe om forskjellene i måte å tenke på. Logisk sett vil et språk som bruker gester og tegn og et språk som bare bruker tale uttrykke ting og forhold på forskjellig måte, og en person som har hele sin erfaring med språk via tale og hørsel og en person som har hele sin erfaring med språk via tegn og syn kanskje ha et forskjellig syn på universet, se ting i et forskjellig lys osv. Det er jo Whorf's hypotese. Jeg synes imidlertid det er vanskelig å avgjøre om en språkforskjell utgjør en virkelig forskjell på måten folk oppfatter verden på eller ikke. Jeg tror imidlertid at den innsikt og den opplevelse en

døv person har er interessant og kanskje forskjellig fra det en hørende person har. Det har ikke blitt nøye studert, men den generelle fysiske helsetilstand for studentene ved Gallaudet ser ut til å være bedre enn for hørende studenter i college generelt. Rundt omkring på forskjellige college ser vi masse studenter med brukne bein og armer eller andre skader. Vi ser ikke på langt nær så mye av det heller her på Gallaudet. Min hypotese er at det er fordi de døve bruker kroppen sin mer enn stemmen for å kommunisere. Og derfor blir døve mennesker flinke til å bruke og kontrollere kropp og bevegelse.

— Kan det være andre forskjeller mellom tegnspråk og talt språk. Kan det talte språket være mer binært eller tosidig, og kan tegnspråket være mer spaltalt, romlig i natur?

— Jeg tror det er svært klar evidens for at det talte språket forutsetter sekvenser, at du må sette et ord etter et annet, at du må sette en stavelse etter en annen eller at du må sette en konsonant eller vokal etter en annen. Sekvens er viktig når det gjelder tale, men i tegnspråket kan ting hende samtidig. Du kan samtidig se forskjellige deler av ansiktet, se på forskjellige deler av hendene osv. Så det er forskjellig sort oppfattelse eller persepsjon involvert på de perifere sansemottakernivåer.

— Vil du si at det er mulig å kombinere tegn og tale samtidig, og yte full rettferdighet til begge språkformer?

— Det er mulig for mennesker som har god kunnskap om både engelsk og ASL å tale og bruke tegn på samme tid. Jeg tror det er en del evidens for at når dette gjøres kan den døve person som følger med få mer informasjon enn om det brukes bare en av delene. Det den døve ikke kan få gjennom munnavlesning og gjennom tale vil han være nødt til å få ved tegn, og kombinasjonen av begge to ser bedre ut enn bare en av delene alene. Men det er en forskjell mellom et tegnspråk som er laget for å kopiere alle ordene og endingene og de grammatiske delene i talespråket og denne formen, fordi tegnbruken som følger talen i totalkommunikasjon, eller i simultankommunikasjon som vi kaller det på Gallaudet, er et selvstendig tegnspråk. Det er en form for en telegrafisk kopi av det som sies, og har ikke alle detaljene i talespråket. Tar du bort talen og bare gjør tegnene så vil meningen ikke være særlig tydelig. Den er tydelig for en döv person som kjenner engelsk fordi han kan rekonstruere tegnene av telegrafisk tegnbruk og derved utlede hva som blir sagt på engelsk. Men det synes ikke å være noen god måte å bruke for å lære barn som ikke kan noe engelsk, fordi de ikke har denne kunnskapen å bygge på. Det går bra når en har med collegestudenter å gjøre, fordi deres engelskkunnskaper er ganske gode. Du snakker til dem og de munnavleser. Du bruker samtidig tegn til dem, og de får holdepunkter om meningen i det du sier ut fra det.

— Men tegnspråket kan vel ikke likestilles med et grafisk språk?

— Nei, tegnspråket kan ikke bli det fordi de sekvenser som en bruker i tegnspråket når en snakker engelsk er telegrafisk. Hvis du

oversetter de tegnene til ord og skriver disse ordene i rekkefølge vil det se ut som telegrafiske overskrifter. Det er ikke riktig grammatikk i dem. Hvis du tar bort engelsken og bare setter tegnene sammen på samme måte, så er det ikke tegnspråk heller. Jeg har her et brev fra en døv person. Han sier: Barnet viste noe til læreren og læreren sa: «Well done». Det læreren sa var: «Well done». Hva den døve personen så var at læreren med tegn sa: «Good do». Og når barnet skrev hjem til sine foreldre skrev han at læreren hadde sagt: «Good do». Læreren så over brevet før det ble sendt fra skolen og sa: «Det er dårlig engelsk, du sier ikke «Good do». Men barnet sa: «Det var akkurat det du sa, Good do.» «Nei», sa læreren, «jeg sa «Well done» med tegn.» Altså en sofistikert person som ser tegnet «Good do» og som kjenner til situasjonen vil i virkeligheten forstå at det ikke egentlig var «good» men «well» og at det ikke var «do» men «done» og at dette ville være riktig grammatisk engelsk. Det døve barnet som ikke har lært engelsk i samme grad tolker tegnet anderledes og kommer ut med noe som ikke er riktig engelsk. Det er slike forhold som gjør at David Anthony (SEE), Gerilee Gustason (SEE 2) og Harry Bornstein (Signed English) ønsker å eliminere ved å forandre tegnspråket.

— Med ASL og det engelske språk er ganske forskjellig når det gjelder struktur og syntaks?

— Ja, jeg kunne vise deg steder der disse to språkene er forskjellige, men slike ting er tilfelle for språk generelt. Hvis du ser etter generelle eller universielle forhold kan du finne steder der de er like alle sammen. Hvis du ser etter forskjeller vil du se at i en del forskjeller vil det være mange ulike varianter. Hvis du ser på parallele forhold kan det være mange forskjeller du overser.

— Kan du da si at en kan lage en syntaks, en tegnspråksyntaks, som tilnærmet er lik det engelske språks syntaks?

— Ja, det kan gjøres. Faktum er at det er akkurat Signed English eller Manual English eksperimentatorer gjør. Men spørsmålet er: 1. om den døve befolkning som kommuniserer ved hjelp av tegn vil akseptere det som et virkelig tegnspråk. 2. Og det er kanskje et mer viktig spørsmål når det gjelder undervisning: Vil de barn som bruker et slikt språk egentlig komme på et høyere nivå når det gjelder engelskspråklige ferdigheter.

— Du har jo selv prøvd å utforme en systematisk struktur når det gjelder tegnspråket.

— Jeg har ikke prøvd å lage noe nytt språk. Jeg har prøvd å analysere å beskrive hva som er i det språket som folk bruker. Som en hver som prøver å lage en ordbok forsøker jeg å finne ut hva folk gjør og forklare og beskrive det. Ikke å fortelle dem hva de skal gjøre eller hva de ikke skal gjøre. Det er lærerne som gjør det. Lærerne sier: «Jeg gikk til byen», ikke «jeg byen». Når læreren gjør det lærer han barnet mer grammatisk engelsk enn det han før brukte. Men et språks grammatikk avgjøres av de mennesker som bruker det. Noen vil si at

ordet «ain't» ikke er noe godt grammatikalsk ord på engelsk. I visse grupper er det imidlertid den riktige måte å snakke på. Hvis du bruker et annet ord i stedet for «ain't» vil du bli sett på som en utenforstående. Det er egentlig en sosial sak. Barn med slik språkbruk ville det være interessant å undersøke. Dennis Copley ved Gallaudet College har gjort dette. Han finner at barn ikke bruker sine egne tegn når de kommuniserer, de bruker de samme tegn som voksne bruker, men de gir de forskjellig mening.

Jeg har aldri forsøkt å lage en syntaks eller et struktur av tegnspråket, men jeg har forsøkt å finne ut hva det er. Forsøkt å beskrive hva det er først i strukturelle deskriptive termer og i det siste i transformasjonsgenerative termer.

— ASL er mye brukt av de døve i USA?

— Ja, det er brukt av omtrent alle døve mennesker. Også noen som har hatt bare oral undervisning bruker det. Jeg husker du spurte om syntaksen i ASL og om mesteparten av de døve brukte det. Jeg vil si at antallet døve som bruker ASL i USA og Canada er omtrent 1 mill. Men en ting skulle en gjøre klart, og det er at det finnes like mange varianter av ASL som av et hvert annet språk. Hvis du f.eks. drar til Universitetet i Oslo eller Trondheim så vil du finne folk som snakker norsk, går du på landsbygda eller ned på kaia så vil du finne folk som snakker norsk, men allikevel vil de ikke bruke det samme språket. Det vil si hvis du ser nærmere på språket så vil det ikke være det samme språket. Setningene vi være av forskjellig lengde og vokabularet vil være anderledes. Uttalelsen av ordene vil være forskjellig. Det er stor variasjon i de sosiale dimensjonene i språket og det avhenger av den gruppe mennesker som bruker det. Samme er også tilfelle når det gjelder ASL. Det er varianter av ASL som er fullstendige og imponerer oss fordi det brukes variert og riktig, og det er andre varianter som virker dårlige og ufullstendige og til og med lite respektfulle.

— Hvis vi nå tar for oss opplæringen av døve barn så ville du si at det ikke ville spille særlig stor rolle hvor presist en bruker språket i en læringssituasjon. For å stimulere språkfølelse og begrepsutvikling ville du bruke språket som du fant det mest hensiktsmessig og ikke nødvendigvis grammatikalsk korrekt. Det ville også spille mindre rolle om du lærte dem Signed English eller ASL, eller om du brukte et språk som var satt sammen av forskjellige tegnspråk. I realiteten vil du være tilhenger av å benytte deg av alle mulige midler?

— Slik kan det gjøres, men jeg er ikke sikker på hva resultatet vil bli. Et utmerket eksperiment ville være å samle sammen unge døve barn og voksne som naturlig bruker tegn, men som også hadde utviklet og fått undervisning i engelsk språk. I det første 1—2 år i skolen skulle en la barna kommunisere med hverandre og med lærerne naturlig, uten spesielt å lære dem engelsk, men oppfordre til kommunikasjon. Jeg vil understreke at jeg her mener oppfordre slik at kommunikasjonen

blir naturlig. Fortell ting til dem, forklar ting for dem, snakke om seg selv, hva de gjør og hvorfor de gjør dette.

— Ikke alt for formell læring?

— Nei, ikke for formell læring. Ikke i det hele tatt. På en slik måte tror jeg barn ville lære menneskelig kommunikasjon, utvikle språk. De ville uttrykke seg i tegn og det vil være en viss variasjon i tegnbruket. Etter hvert som tiden går i skolen skulle jeg like å se at barna ble opplært i engelsk som annet språk. Engelsk kan selvfølgelig bli presentert på forskjellige måter. Det kan læres og bli oppfattet gjennom tale og munneveslesning, og bør bli det. Hvis barna har noe hørsel i det hele tatt så skulle forsterkerutstyr tilpasses dem og deres muligheter. Engelsk kan læres ved skrijving, alfabet, bokstaver osv. Det skulle også brukes. Engelsk kan noen ganger bli lært ved et tegn som står for et ord. Det skulle også bli brukt. Engelsk kan også bli presentert gjennom en kombinasjon av tegn og håndstillinger slik som i metoden «Cued speech». Jeg tror at alle disse metodene skulle brukes hvis de eksperimentelt viser seg å ha verdi når det gjelder læring av enkelte deler i engelsk. Etter hvert som skoletiden skrider frem, etter hvert som barna fortsetter i skolen, skulle jeg gjerne se at de ble direkte rettet mot å få eller lære engelsk gjennom lesing og skrijving. Barnets vesentligste bruk av engelsk vil være lesing og skrijving. Den vesentligste bruksform når det gjelder kommunikasjon sammen med andre døve mennesker som det selv vil være tegnspråket. Men kjenner det begge språkene kan barnet svært lett oversette fra det ene til det andre.

— Det vil da si at det første språket barnet bør lære er tegnspråket og ikke det engelske språket?

— Jeg tror at det døve barnet har en vanskelig nok oppgave i det å kommunisere med andre døve barn. Det å lære ham å kommunisere med engelsk også, særlig med korrekt engelsk, er vanskelig for det unge døve barnet. Ray Stevens som arbeidet her i sommer arbeider nå med en artikkel som vil komme i Sign Language Studies. I denne artikkelen viser han at barn over alt i verden lærer sitt første og andre språk mye lettere hvis det ikke er lært for formelt. På den annen side vil voksne som er kommet over pubiteteten lære et annet språk mye bedre med formell instruksjon. Stevens siterer et svært interessant arbeid av Steven Chraslin av mennesker som har innvandret til USA, noen har vært her både 10 og 12 år. Underlig nok så viste det seg at den tid de har vært i USA og den tid de har snakket engelsk ikke har så mye innvirkning på hvor godt de brukte engelsk. Det er mengden av formell instruksjon de har hatt etter at de ble voksne som har betydning, og som korrelerer positivt med deres evne til å snakke engelsk. Det er også et annet arbeid i Sign Language Studies nr. 8 av to personer fra Philadelphia, Pennsylvania. De studerte 4 barn, 4 døve. Foreldrene til disse barna ønsket imidlertid ikke at barna skulle lære tegn, men ønsket at de skulle læres opp oralt. Barna hadde enda ikke lært munnnavlesning og de hadde ikke lært å snakke i de periodene de ble tatt opp på videotape der

deres kommunikasjon, interaksjon og aktivitet ble fotografert. Det de fant var 3 utviklingstrinn. I den første tiden fant de at barna brukte svært få gester for ting generelt, og at de oftest brukte en gest om gangen. Etter hvert observerte de at de hadde noen gester som sto for ting og andre gester som sto for handlinger, og at de satte disse gestene samme i to-sekvensfaser. Det tredje stadiet var at de satte flere tegn sammen eller flere gester sammen. Imidlertid var det ingen som hadde lært dem tegnspråk. Gestene de brukte ble utviklet i interaksjonen mellom dem selv og deres foreldre. Det var for tidlig for noen som helst oral opplæring eller oral evne.

Det er klart at det er muligheter for at disse gestene eller dette enkle tegnspråket i virkeligheten kom fra foreldrene. Feldmann og Golden Meadow så nærmere på dette forholdet. De analyserte nøye de gestene barna brukte, de gestene mødrene brukte og de gestene som de begge brukte. Så så de på de som bare barna brukte og de som bare mødrene brukte. Det de fant var at de gestene som mødrene brukte ikke ble satt sammen i fraser før mange uker etter at barna selv hadde gjort dette. Med andre ord syntaktisk gestkombinasjon hadde mødrene lært av sine barn. Sagt på en annen måte kan vi si at barna hadde så mye naturlig språkkompetanse i seg at selv om de ikke hadde talepåvirkning eller tegnpåvirkning så lærte de allikevel å kommunisere med gester og utvikle en egen syntaks ved å sette tegn sammen. Dette er ting som barn gjør naturlig, og hvis vi som voksne skaffer barnet de rette omgivelsene så kan språkinnlæringen egentlig være svært rask.

— Men oralistene vil vel si at hvis du lærer et døvt barn tegnspråk først så vil det ikke være særlig mye i stand til å beherske tale etterpå?

— For det første har jeg sett mange undersøkelser som viser det motsatte, og for det andre så er det overveldende mye bevis for at døde barn som har blitt lært tale og munnavlesning og ikke tegn

- a) ikke oppnår bedre kommunikasjonsevne med hørende mennesker ved hjelp av tale og hørsel og
- b) etter hvert vil de gå over til å bruke tegnspråk som kommunikasjonsmiddel med andre mennesker i alle fall.

— Vil du si at når du bruker en simultan metode, altså tegn og tale samtidig, at du tenker i talespråklige vendinger eller at du tenker i tegnspråklige vendinger. For å si det på en annen måte vil det være forskjellige tankemessige representasjoner når du bruker tegnspråk enn når du bruker talespråket?

— Jeg tror det. Selvfølgelig er jeg ikke på langt nær så god til å bruke tegn som en døv tegnspråkbruker er. Men av og til finner jeg det lettere hvis jeg har en idé eller tanke å uttrykke den i tegn enn å uttrykke den i ord. Ofte griper jeg meg i å bevege hendene for å få tak i en tanke jeg har. Slike ting er naturlige hendelser både i tegn og tale.

Som jeg tidligere har sagt så vil den som taler og den som lytter, den som er subjekt og den som er objekt, den som er det indirekte objektet i en setning i et talespråklig system måtte behandles på en måte,

på en annen og mer direkte måte i tegnspråket. Allikevel er begge like klare. Mening kan uttrykkes svært klart når forholdet mellom uttrykket og meningen er til stede.

La meg komme tilbake til et spørsmål du stilte tidligere når det gjelder undervisningsmønsteret. Du stilte et spørsmål som ville bringe oss tilbake til undervisningssituasjonen, og jeg tror at det jeg nå burde gjøre er å prøve å bruke det jeg tror jeg vet om lingvisikk når det gjelder engelsk og tegnspråk, når det gjelder talespråk og tegnspråk i en undervisningssituasjon. La oss derfor huske hva Chrashin og Stevens har sagt. Som dem vil også jeg si at idéen, eller i det minste metoden, som en bør prøve er å sette døve barn i en situasjon hvor de ville lære tegnspråk svært fort. Ikke ved formell læring, men ved hjelp av kommunikasjon med hverandre og med eldre mennesker. I den samme undervisningssituasjon vil jeg prøve å gi dem en sjanse til å bruke engelsk eller norsk som et kommunikasjonsspråk ved å forsøke å lage en så naturlig situasjon som mulig. Allikevel må en bruke noen konstruktive hjelpemidler. Det vil si, de kan ikke høre og derfor må de benytte seg av munnnavlesning, de må bruke fingerbokstavering, bruke forskjellige håndstillinger eller tegn for å lære et annet språk. I slike tilfelle vil instruksjonen bli mere formell fordi disse tingene må læres på spesielle måter. Derfor synes jeg at den formelle språktillæringen bør utsettes så lenge som mulig til barnet når det alderstrinn som Piaget snakker om hvor det er i stand til å bruke og nytte formelle strukturer.

Når det gjelder læring av et annet språk vil jeg gjerne at dette mer eller mindre kunne utsettes til barna kom nærmere pubertetsalderen. Hvis samfunnet vil la dette skje, hvis foreldrene kunne lære seg noe tegn også, hvis det døve barnet tillates å kommunisere med andre barn, med foreldrene osv. og hvis verden omkring dem kunne bestå av tegnspråk de første 11—12 årene i deres liv så kunne en gi barna et godt planlagt kurs i engelsk eller norsk som et annet språk med alle hjelpemidler og alle metoder innenfor total kommunikasjon som hjelp.

Dette ville i midlertid være å gå til ytterlighetene fordi enhver ønsker å få tak i de døve barna så tidlig som mulig og og presentere formale læringssystemer for dem. Allikevel vil jeg understreke at vi må la de døve barna lære uformelt ved at de får kommunisere med mennesker på en naturlig måte og i naturlige omgivelser. Skal du lære dem et annet språk for eksempel engelsk eller norsk tidlig, forsøk så å gjøre dette så naturlig som mulig. Velger vi en slik fremgangsmåte vil det være naturlig å bruke Signed English eller Manual English eller Signed Norwegian. Det døve barn vil da oppleve situasjoner eller personer, ofte eldre personer, som bruker tegn som er forskjellig fra de tegn han selv oftest bruker og at disse tegnene ligger nærmere opp til norsk eller engelsk struktur og syntaks. Det er ikke noe galt i en slik undervisningsmåte fordi det er normal erfaring for

ethvert barn. Et hvert barn som vokser opp erfare det faktum at mennesker bruker språket forskjellig fra andre, at det snakker forskjellig fra sin yngre bror eller søster og foreldrene sine. Når det gjelder andre mennesker i hans omgivelser så vil han oppleve at de mennesker som bor lenger ned i gata, som kommer fra en annen landsdel eller by snakker forskjellig. Barnet finner dette helt naturlig. I samfunn der det snakkes mange forskjellige språk, vil barn lære disse forskjellige språkene, og det er ingen som formelt lærer dem det.

— Du vil altså ikke være redd for bilingualisme?

— Nei, jeg vil ikke være redd for bilingualisme. Virkelig bilingualisme, eller tospråklighet, er for meg, eller betyr for meg, at individet har kompetanse i to eller flere språk. Jeg tror også at det døve barnet har like god sjanse hvis han gis de rette muligheter til å lære tegnspråket svært godt, og i neste omgang bli vel så kompetent i et annet språk som enhver annen som lærer seg et annet språk. Men hvis du prøver å blande to språk sammen og later som de ikke er forskjellig da vil døve barn bli forvirret. Et to-språklig barn, la oss si at mor er fransk og far er engelsk, har ingen vanskeligheter med dette så lenge de snakker hver sitt språk, men hvis faren begynner å snakke mors språk eller mor snakker fars språk **mangelfullt og uriktig** da vil barnet bli forvirret. Begreper, ting og strukturer blir da ikke konsistente, og dette går ut over forståelsen av språket.

